Palestyna i Bliski Wschód

czasopismo poświęcone sprawom gospodarczym
Palestyny i Bliskiego Wschodu

Komitet Redakcyjny:
Leon Lewite Józef Thon

Rok VII Warszawa, marzec 1938 Nr 3.

TREŚĆ NUMERU:

NA JUBILEUSZOWY REJS „POLONII"

Dnia 25 września 1933 r. podniósł okręt „Polonia" kotwicę w Konstancy, by udać się w swą pierwszą podróż do Palestyny i przybić kolejno do portów w Jaffie i Hajfie.

Dnia 25 marca 1938 roku podniesie okręt „Polonia" kotwicę w Konstancy, by udać się w 100-ą jubileuszową podróż do Palestyny i przybić kolejno do portów w Tel-Awiwie i Hajfie.

Zaledwie 4 i pół roku minęło od pierwszego rejsu „Polonii" do uroczyście obchodzonego jubileuszu. Ileż jednak wydarzeń i przemian sięgających najgłębszej istoty rzeczy dokonało się w Palestynie, tym pięknym kraju nad lazurowymi brzegami Morza Śródziemnego w ciągu tego krótkiego czasu. Ćwierćmilionowa ludność odbudowującej się Żydowskiej Siedziby Narodowej wzrosła w tym okresie o dalszych 200 tysięcy. To mniema, że podwojenie osiadłych w Palestynie Żydów oraz ożywczy przypływ kapitału wpływającego do Palestyny równolegle z twórczą pracą spowodowało olbrzymi rozrost narodowego gospodarstwa Palestyny we wszystkich dziedzinach. Spod ziemi zostały dosłownie wyczarowane wsie i miasta, kraj cały pokrył się gajami pomarańczowymi, w miastach coraz więcej dymiło kominów fabrycznych, świadczących, że równocześnie z rozrostem ludności potężnieje jej życie gospodarcze.

Ale ten stan nieustannego niemal rozwoju, który zadziwił cały świat, został gwałtownie zahamowany pod koniec roku 1935, na skutek wojny włosko-abisyńskiej, i wybuchłych z kolei rozruchów arabskich. Tak zatem okres kryzysu, który trwa ze zmiennym nasileniem po dzień dzisiejszy, wynosi faktycznie połowę czasokresu, który okręt „Polonia" odbywa regularnie swe rejsy do Palestyny. Zupełnie zatem jest zrozumiałe, że po bardzo silnej frekwencji pasażerskiej, w tym nasileniu niespotykanej równocześnie na żadnej trasie innej, aniżeli prowadzącej do Palestyny, nastąpiło bardzo znaczne zmniejszenie frekwencji, które dopiero w ostatnim okresie ustępuje sukcesywnie.

Linia palestyńska Towarzystwa Żeglugowego „Gdynia — Ameryka" była najbardziej czułym sejsmografem, który natychmiast rejestrował wszystkie wzniesienia i spadki koniunktury politycznej i gospodarczej w Palestynie. Wypełnione po brzegi kajuty „Polonii" znamionowały potężną imigrację, zmniejszenie ilości pasażerów pozwalało bacznemu obserwatorowi domyślać się kryzysu.

W rozwoju i historii tych lat imigracji do Palestyny zostały wpisane zasługi linii palestyńskiej „GAL'u". Okręt „Polonia", a przez pewien czas w okresie największego nasilenia emigracji również okręt „Kościuszko", wryły się dobrze w pamięć tych mnogich dziesiątek tysięcy emigrantów,

turystów, którzy na jej pokładzie, udali się w podróż, mającą ich na stałe związać z krajem Ojców.

„Polonia“ wytrwała i przetrwała ostatni, jakże ciężki okres w odbudowie Żydowskiej Siedziby Narodowej w Palestynie. Dziś w dniu jubileuszowego rejsu życzymy władzom „Linii Żeglugowej Gdynia—Ameryka“, by okręty ich Towarzystwa, w miarę rozwoju coraz bardziej zmodernizowane, przewoziły i w przyszłości tysięczne rzesze Żydów polskich, pragnących swe przyszłe życie połączyć ze zmartwychwstającym Państwem Żydowskim.

L. L.

LEON LEWITE

O RACJONALNĄ DZIAŁALNOŚĆ W DZIEDZINIE KOLONIZACJI ŻYDOWSKIEGO STANU ŚREDNIEGO W PALESTYNIE

Od dwóch lat świat żydowski stoi pod znakiem wypadków w Palestynie, nie ustającego terroru arabskiego oraz reakcji rządu brytyjskiego, administracji palestyńskiej i angielskiej opinii publicznej, a przede wszystkim parlamentu na to wszystko, co jest związane z zagadnieniem palestyńskim.

Cały splot międzynarodowych konfliktów i interesów dyplomatycznych akcji i rozgrywek wpływa na przeciąganie się niewyjaśnionej sytuacji politycznej w Palestynie i na wciąż jeszcze niezdecydowaną i chwiejną postawę rządu brytyjskiego.

W międzyczasie ten stan rzeczy spowodował zrozumiałe zachwianie się żydowskiego życia gospodarczego w Palestynie pomimo dotychczasowych wielkich wysiłków jiszuwu, który zmaga się z piętrzącymi trudnościami.

Niestety żydostwo golusowe zadawalnia się tym, że bacznie — acz ze smutkiem śledzi za wypadkami w Palestynie, prowadzi bezustanne dyskusje i spory na łamach prasy i zebraniach na temat zagadnień politycznych Palestyny, wytwarza, powiększa i zaostrza rozbieżności partyjne, które bynajmniej nie mogą mieć bezpośredniego wpływu na bieg rzeczy i rozwój wypadków, lecz przeciwnie, osłabiają nasze siły i odporność. Natomiast nic lub prawie nic nie robi się dla złagodzenia i ulżenia obecnej sytuacji gospodarczej w Palestynie. Dotyczy to w pierwszej linii kapitalistów w Palestynie lub tych, którzy posiadają kapitały w Palestynie, lecz

od kilku lat nic lub bardzo mało inwestują — czekając widocznie na stabilizację polityczną kraju i na lepszą koniunkturę.

Jeżeli tego rodzaju ostrożność i rezerwę w inwestowaniu kapitałów można by jeszcze usprawiedliwić na odcinku przemysłowym lub budownictwa — to jest ona zdaniem moim niezrozumiałą i krótkowzroczną, jeżeli chodzi o ziemię, rolnictwo i o prywatną inicjatywę w tej dziedzinie. Pod tym względem oficjalne instytucje syjonistyczne, wielkie organizacje żydowskie, które interesują się kolonizacją i emigracją żydowską, jak również poszczególne jednostki, zamierzające przesiedlić się do Palestyny, zapoznawały i niedoceniały znaczenia doniosłości i możliwości kolonizacji stanu średniego w Palestynie.

Doświadczenie ostatnich lat wykazało i potwierdziło, iż przerost monokultury cytrusowej z jednej strony lub drobnego handlu (sklepikarstwa) w miastach, pośrednictwa itp. zatrunienia z drugiej nie zapewniają w Palestynie chociażby najskromniejszej egzystencji, t. zw. drobnemu kapitaliście (posiadaczowi 1.000 ŁP., które uprawniają do otrzymania certyfikatu). Natomiast w okresie nawet obecnego ostrego kryzysu w Palestynie powstałe osiedla drobnych mieszanych gospodarstw rolnych są w stanie przetrwać, koloniści ci — o ile nie są zbyt zadłużeni — mogą się utrzymać, gdyż mają dach nad głową i potrzebne produkty spożywcze — których część sprzedają nawet po gorszych cenach, tak się zresztą dzieje z większością chłopów w innych krajach.

Tę elementarną prawdę i fakt przewagi w zagospodarowaniu się i egzystencji osadnika przed mieszkańcem miasta należy jak najszerzej propagować śród tych potencjonalnych emigrantów, którzy po realizacji swego dobytku dysponują tysiącem funtów i zamierzają przenieść się do Palestyny.

Pod aspektem zaś korzyści i przyspieszenia odbudowy Palestyny należy przyswoić wszystkim organizacjom i instytucjom, które interesują się zagadnieniami kolonizacji i emigracji żydowskiej tę myśl i przeświadczenie, że równolegle z kolonizacją robotniczą (z funduszów narodowych Keren Hajesod i Keren Kajemet, które jednak w naszych warunkach mają ograniczone możliwości rozwoju) należy stworzyć warunki stanu średniego, których do niedawna w Palestynie zupełnie nie było. Nie będę w tym miejscu rozwodził się nad szczegółami, nad koniecznością dysponowania odpowiednimi obszarami ziemi dla tego rodzaju osiedli (mieszanych gospodarstw rolnych), utworzenia instytucji taniego długoterminowego kredytu rolnego i wreszcie założenia społecznego towarzystwa osadniczego (Siedlgesellschaft), które by pokierowało kolonizacją tych kandydatów spośród polskiego żydostwa w Palestynie.

Niemieccy Żydzi, którzy zaledwie od roku 1933 w większej liczbie emigrują do Palestyny, dokonali tego, że spośród 35.000 emigrantów pra-

cuje na roli 8.000 osób, a założone przed 3-ma laty towarzystwo dla kolonizacji stanu średniego „Rassco“ w 3 wzorowych osiedlach, skolonizowało już przeszło 600 rodzin. Te fakty, mogą dla nas służyć przykładem i dowodem, jaką drogą kroczyć powinno pod względem organizacyjnym i polskie żydostwo. Robione już w tym kierunku próby nie znalazły niestety w swoim czasie poparcia i zrozumienia wśród sfer kierujących, które zresztą zupełnie niesłusznie upatrywały w tym „konkurencję“ dla tak zasłużonej i ofiarnej kolonizacji robotniczej lub dla funduszów narodowych, gdyż w rzeczywistości byłoby to jedynie uzupełnieniem wielkiego dzieła kolonizacyjnego w Palestynie.

Sprawa przewarstwowienia żydowskiej ludności miejskiej (dysponującej pewnym minimalnym kapitałem i dotychczas zatrudnionej w różnych zawodach) i nastawienia jej na pracę na roli jest niewątpliwie niezmiernie trudną. Ale twarda rzeczywistość i tragiczne warunki bytowania tych ludzi w golusie wpłyną nareszcie na radykalną zmianę ich mentalności — szczególnie tych, którzy mają dorastające dzieci.

W interesie tych właśnie sfer należy rozwinąć jak najszerszą propagandę, a zarazem przygotować dla nich odpowiednie warunki i możliwości w Palestynie. Powstałe dotychczas żywiołowo i chaotycznie tego typu osiedla z przeważającą ludnością z Polski (jak np. Magdiel, Herzliah, Bnej-Brak i in.) posiadają oczywiście różne mankamenty, ale pomimo to koloniści ci mogą się wyżywić i utrzymać nawet w okresie szalejącego kryzysu.

Należy obecnie nareszcie przystąpić do założenia towarzystwa osadniczego w Palestynie, które by mogło planowo i systematycznie przyjść z pomocą i radą tym wszystkim, którzy posiadając ŁP. 1.000 chcieliby osiąść na roli. Taki cel wytknął sobie m. in. założony w swoim czasie Polsko-Palestyński Bank Spółdzielczy, który już i podczas pierwszej próby przed 12-ma laty nie znalazł należytego poparcia i zrozumienia wśród społeczeństwa żydowskiego. W ostatnich miesiącach nawiązał ten bank z pierwszorzędnymi towarzystwami parcelacyjnymi i pierwszorzędnymi fachowcami o wieloletnim doświadczeniu w kierownictwie kolonizacją spółdzielczą. Wypadnie teraz przy pomocy i poparciu zwolenników tego planu w Palestynie i w Polsce założyć czemprędzej tę kierowniczą instytucję w Palestynie, która będzie współpracować w ścisłym kontakcie z Bankiem Polsko-Palestyńskim.

Warunki w Palestynie dla kolonizacji stanu średniego zmieniły się o tyle na lepsze, że najistotniejsza sprawa wód w wielu koloniach i różnych częściach Palestyny została pomyślnie załatwiona, że znacznie ulepszona została komunikacja między koloniami i większymi ośrodkami miejskimi, że w wielu istniejących koloniach żydowskich leżą odłogiem większe działki ziemi, które można będzie nabyć, że wreszcie jest uzasad-

niona nadzieja i podstawa, że z zapoczątkowanym na zdrowych zasadach towarzystwem osiedleńczym współpracować będą wielkie organizacje żydowskie, jak PICA, ICA, JOINT i amerykańskie komitety dla odbudowy Palestyny i w równej mierze instytucje Agencji Żydowskiej.

Inicjatywa podjęta na terenie Żydostwa polskiego będzie rozszerzona drogą osobistego kontaktu na Palestynę. Wyrazić należy przekonanie, że spotka się tam ona z należytym zrozumieniem jako poważna próba racjonalnego osadnictwa żydowskiego stanu średniego z Polski w Palestynie, jednego z ważkich czynników przyspieszenia procesu likwidacji kryzysu gospodarczego.

D. HOROWITZ

ROZWÓJ PRZEMYSŁOWY PALESTYNY*)

Siła absorpcyjna Palestyny dla nowych imigrantów zależy w dużym stopniu od uprzemysłowienia. Ze względu na ograniczony obszar ziemi, jasnym jest, że duża gęstość zaludnienia jest możliwa tylko wtedy, jeśli duży odsetek ludności zatrudniony będzie w przemyśle i innych gałęziach gospodarczych, jak handlu, transporcie, bankowości, administracji itd. Na ogół duża gęstość zaludnienia idzie w parze z dużym stopniem uprzemysłowienia, jak wykazuje poniższa tabela:

Uprzemysłowienie i gęstość zaludnienia.

	Zaludnienie na km. kwadr.	% robotników przem. do og. zatrudn.
Belgia	277	47%
Holandia	249	38%
W. Brytania	193	37%
Japonia	187	18%
Niemcy	143	40%
Włochy	136	30%
Czechosłowacja	108	35%
Szwajcaria	101	45%

Jest prawdą, że kraj taki, jak Japonia, ma dużą gęstość zaludnienia z jednoczesnym niskim uprzemysłowieniem kraju, lecz mogło to być osiągnięte na skutek niskiego standardu życiowego przeważającej ludności rolniczej. W żadnym kraju nie może mieć miejsca duża gęstość zaludnie-

*) Tłumaczenie artykułu z „Palestine and Middle East" w nr 1/38.

nia z jednoczesnym wysokim standardem życiowym, za wyjątkiem krajów o wysokim uprzemysłowieniu.

Uprzemysłowienie w Palestynie.

Od czasu zapoczątkowania żydowskiej kolonizacji, uprzemysłowienie w Palestynie postępowało w szybkim stopniu, i palestyńska struktura gospodarcza doznała w ostatnich latach wielkiej i fundamentalnej zmiany. Z prymitywnego gospodarstwa rolnego, posiadającego kilka małych fabryk i warsztatów, została Palestyna przemieniona w pół rolniczy kraj, przechodzący szybki proces uprzemysłowienia. W ciągu ostatnich lat w szczególności przemysłowa ekspansja Palestyny przewyższyła normalny poziom. Wzrost, w pierwszym rzędzie w cyfrach absolutnych, a następnie w porównaniu z innymi krajami, jest ilustrowany w poniższej tabeli:

Rozwój przemysłu żydowskiego w latach 1921—1937.

	1921-2	1929	1933	1937
Ilość przedsięb.	1,794	2,475	3,388	4,250
Ilość robotników	4,434	10,968	19,595	27,000
Kapitał zainwest.	485,000	2,235,000	5,371,000	10,600,000
Wartość produkcji rocznej w ŁP.	—	2,510,000	5,352,000	7,500,000
Spożycie prądu elektrycznego	—	2,214,000	6,576,000	25,600,000

Wskaźnik wzrostu przemysłowej produkcji Palestyny i innych krajów.
1929 — 100.

	1933	1934	1935	1936
Japonia	113,2	128,7	141,8	144,6
Francja	76,7	71,0	67,4	71,6
Niemcy	60,7	79,8	94,1	101,2
W. Brytania	88,2	98,8	105,7	114,9
U. S. A.	63,9	66,4	75,6	82,5
Palestyna (przem. żyd.)	213,5	—	—	299,3

Ten szybki wzrost jednak, nie wskazuje, że udział żydowskiej ludności zatrudnionej w przemyśle jest wysoki. Obecnie tylko około 18% zarobkującej ludności żydowskiej jest zatrudniona w przemyśle i budownictwie. Udział ten jest bardzo niski w stosunku do wyżej wymienionych krajów dobrze uprzemysłowionych. Z tego wynika, że nawet przy obecnych rozmiarach żydowskiego osiedla jest miejsce na dodatkowe zatrudnienie w przemyśle, pod warunkiem, że będą stale tworzone nowe warunki dla ekspansji przemysłowej.

W Palestynie dał się odczuwać brak zasadniczych czynników, które ograniczały przemysł do obecnego stanu, mimo wielkiego przypływu kapitału i inicjatywy prywatnej. Dwa główne czynniki dla przemysłowej ekspansji są:

1) Duży rynek wewnętrzny.

a) Duży rynek jest konieczny, jeśli niektóre przemysły mają umożliwić produkcję na opłacalności. Również brak technicznych warunków wydajności przemysłowej zahamowało wiele gałęzi przemysłowych od rozwoju.

b) Zapewniona produkcja na dużą skalę, jeśli zdolność produkcyjna będzie wykorzystana i wydajność robotnika wzrośnie do poziomu krajów konkurencyjnych. Mała wydajność w Palestynie wywołała powstanie przedsiębiorstw małych, wykorzystujące tylko w części zdolność produkcyjną, i posiadającą stosunkowo niską wydajność robotnika.

c) Pomyślna taryfa celna, dla ochrony produkcji krajowej, dla uniknięcia dumpingu artykułów z zagranicy, jak to ma miejsce obecnie w Palestynie.

Jeśli te czynniki wielkości rynku krajowego, oraz korzystne cła ochronne, zostaną wprowadzone, możliwości rozwoju przemysłu palestyńskiego zostaną znacznie zwiększone.

Niektóre pomyślne zmiany zostały już zanotowane w ciągu kilku ostatnich lat. Postęp się zaznaczył zarówno w wydajności pracy, jak i strukturze kapitału, tj. że udział kapitału stałego został podwyższony w znacznym stopniu w stosunku do udziału kapitału obrotowego. Postęp ten jest ilustrowany następującymi cyframi wzrastającej wydajności robotnika w ciągu ostatnich kilku lat:

Wartość produkcji na osobę zatrudnioną w przemyśle.

1929	—	ŁP. 228
1933	—	ŁP. 273
1937	—	ŁP. 277

Metody.

Takie żywotne czynniki, jak kapitał importowy, siła nabywcza, dostawa surowców etc. mogą być obliczone tylko w przybliżeniu, tak, że wyniki należy rozpatrywać z dużym zastrzeżeniem. Jedynym kluczem tego planu jest przypuszczenie, że siła nabywcza i spożycie na głowę żydowskich imigrantów będzie równy sile nabywczej i spożyciu na głowę żydowskiego mieszkańca osiadłego w kraju. Plan ten będzie w ten sposób opierał się na następujących przesłankach:

a) imigracja 200.000 osób będzie wzięta jak punkt wyjścia;

b) spożycie produktów przemysłowych na głowę ludności będzie oparte na podstawie obecnej konsumcji krajowych produktów przemysłowych na głowę żydowskiej ludności w Palestynie;

c) przez analizę statystyk importu i wyników badań odnośnie pojemności rynku wewnętrznego, będą zbadane możliwości zwiększenia zakresu artykułów już produkowanych w Palestynie. Ten wzrost będzie mógł mieć miejsce, albo na skutek zasadniczych zmian, w taryfie celnej, lub przez lepszą organizację przemysłu, jak również nowy przypływ imigrantów, zwiększający rozmiary rynku wewnętrznego. Czynniki te umożliwiają produkcję na wyższą skalę na warunkach opłacalnych;

d) ilość robotników i inwestycyj potrzebnych przy podjęciu dodatkowej produkcji przemysłowej, odnośnie artykułów już w Palestynie produkowanych, będzie obliczona na podstawie obecnych inwestycyj i wydajności produkcji robotnika. Odnośnie nowych artykułów, które mają być produkowane, będzie stosowany specjalny indywidualny klucz dla każdej branży;

e) podstawą ogólnej kalkulacji jest rynek wewnętrzny. Możliwości eksportowe są brane w rachubę jedynie w rozmiarze, w jakim już istnieją obecnie (eksport obecnie obejmuje około 5% produkcji przemysłowej).

Kalkulacja dodatkowej produkcji na obecnych podstawach.

Spożycie na głowę ludności żydowskiej krajowej produkcji przemysłowej jest różne i waha się zależnie od czasu. Zależy to od takich czynników, jak ogólne prosperity, zdolność nabywcza na głowę ludności, zwiększony zakres produktów przemysłowych krajowych etc. Następująca tabela wykazuje spożycie krajowych produktów przemysłowych na głowę żydowskiej ludności:

1922	ŁP. 5,3
1929	ŁP. 14,5
1933	ŁP. 21,6
1936/37	ŁP. 17,0

Z powyższej tabeli widać, iż zaznaczył się znaczny spadek r. 1936/37 w porównaniu z rokiem 1933. Zostało to spowodowane na skutek ogólnego spadku siły nabywczej, na skutek bezrobocia i zmniejszonych zarobków, spowodowane kryzysem budowlanym i niepewnością polityczną w r. 1936. Jeśli weźmiemy niezmiernie niski poziom okresu kryzysowego z roku 1936 za punkt wyjścia, nasze obliczenia będą przezorne.

Biorąc za punkt wyjścia spożycie na głowę w wysokości ŁP. 17.—, imigracja 200.000 osób zezwoli na dodatkową konsumcję wysokości ŁP. 3.400.000 krajowych produktów przemysłowych. Cyfra ŁP. 3.400.000, oparta jest więc na ogólnej żydowskiej produkcji przemysłowej po odliczeniu sprzedaży nie-Żydom i eksportu zagranicę.

Po uwzględnieniu ilości robotników, koniecznych dla podjęcia produkcji dodatkowych ilości towarów, wzięta jest za podstawę suma produkcji ŁP. 300, przypadająca na 1 robotnika. W roku 1937 wydajność osoby zatrudnionej w przemyśle wynosiła około ŁP. 277 (wobec ŁP. 273 w roku 1933), lecz należy przypuszczać, że produktywność robotników w przyszłości się polepszy. Na tej podstawie, 11.330 dodatkowych robotników będzie koniecznych dla wyprodukowania towarów na większą ilość w wartości ŁP. 3.400.000.

Kalkulacja ta jest oczywiście bardzo ograniczona, jakoże nie obejmuje zmian w ilości i gatunków towarów, powodowanych przez wzrost ilości konsumentów. Ten wzrost zwiększa rynek do takiego stopnia, że ekspansja przemysłowa, która obecnie nie jest ani możliwa, ani rentowna, może okazać się aktualna przy nowych okolicznościach. Podobnie, bardziej pomyślna polityka taryfowa, choćby nawet roztoczenie racjonalnej ochrony przed dumpingiem zagranicznym, spowodowałoby możliwość podjęcia produkcji na większą skalę. Poniżej zostanie przeprowadzona analiza statystyk importu, które rzucają światło na zdolności konsumcyjne żydowskiej ludności, przy uwzględnieniu zwiększonego rynku zbytu i ochrony celnej.

Obliczenia przyszłej dodatkowej produkcji.

Obecny import produktów przemysłowych do Palestyny wynosi w przybliżeniu ŁP. 6.500.000 (1936). Z powyższej sumy szereg artykułów wartości około ŁP. 1.300.000 (lub 20% całego importu artykułów przemysłowych) może być wziętych na produkcję krajową dla pokrycia zapotrzebowania obecnej ludności żydowskiej 400.000 osób, pod warunkiem, że techniczne warunki zostaną postawione na odpowiednim poziomie.

Cyfra ŁP. 1.300.000 musiałaby być wówczas zwiększona o 50%, dla pokrycia zapotrzebowania nowych 200.000 imigrantów. W poniższej tabeli przedstawiony jest ogólny import artykułów, oraz tych artykułów, które mogą być zastąpione przez produkcję krajową:

Import artykułów, który może być zastąpiony przez produkcję krajową.

	Ogólny import	% zastąpion. przez prod. kraj.	
	ŁP.	ŁP.	%
Wody mineralne, piwo, koniak itd.	43,000	25,000	60
Cygara i papierosy	38,000	20,000	50
Cement	133,000	85,000	65
Szkło	60,000	20,000	35
Butelki	44,000	25,000	55
Emaliow. wyr. żeliwne	13,000	8,000	60
Meble żelazne	9,00[illegible]	5,000	55
Gwoździe żelazne	23,000	15,000	65
Wyr. sanitarne	29,000	18,000	60
Drut żelazny	6,000	4,000	65
Piece	22,000	12,000	55
Okucia budowlane	32,000	20,000	60
Wyr. żel. i stal.	141,000	80,000	55
Wyr. ołowiane	11,000	6,000	55
Czcionki druk.	11,000	7,000	65
Prymusy	6,000	4,000	65
Wyr. sanitarne	42,000	20,000	50
Nożyki do golenia	8,000	5,000	60
Wyr. nożownicze	15,000	4,000	25
Pomiary do wody	12,000	7,000	60
Inkubatory	4,000	1,000	25
Elektr. pomiary	16,000	5,000	30
Rury izolac. do drutów elektr.	4,000	2,000	50
Inne wyr. elektr.	89,000	35,000	40
Maszyny, pompy	37,000	25,000	65
Meble drewniane	91,000	50,000	55
Wyr. bawełniane	396,000	250,000	65
Wyr. jedwabne	180,000	100,000	55
Wyr. lniane	158,000	75,000	50
Wyr. skórzane	94,000	50,000	55
Pończochy i skarp.	37,000	20,000	55
Inna odzież	256,000	150,000	60
Chemikalia, lekarstwa, farby	268,000	50,000	20
Wyroby gumowe	76,000	40,000	53
Czekolada i cukry	60,000	30,000	50
Makaron, biszkopty	17,000	10,000	60
	2,481,000	1,283,000	52
+ 50% w związku z konsumcją 200.000 imigrantów		642,000	
Ogółem		1,925,000	

Powyższy wykaz towarów jest oparty na cyfrach r. 1936, które były względnie niskie, poniżej poziomu 1935 r. i 1937 r. Należy zauważyć, że:

a) jedynie część importu może być zastąpiona przez produkcję krajową,

b) tylko produkcja takich towarów, która jest możliwa ze względów technicznych, i jak badania wykażą, jest możliwa ze względu na warunki ekonomiczne,

c) większość tych artykułów jest produkowana częściowo w Palestynie,

d) wszystkie artykuły, których produkcja w Palestynie jest wątpliwa, i artykuły, które w statystyce nie są zróżniczkowane, zostały podane tylko częściowo.

Dodatkowe zatrudnienie.

Odnośnie zdolności absorpcyjnej zatrudnienia w tych dodatkowych przemysłach, nie może być przyjęta ogólna podstawa produkcyjności, jako że techniczne warunki wahają się odnośnie branż. W tym celu został opracowany klucz dla każdego przemysłu, oparty na poniższych danych:

a) doświadczenie zdobyte już w przemyśle palestyńskim,
b) przeciętne cyfry dla odnośnych przemysłów w innych krajach,
c) przeciętna wartość produkcji na robotnika w palestyńskim przemyśle.

Wyniki tego obliczenia są następujące:

W konkluzji zatrudnienie nowych robotników przy ekspansji rynku jest uzależnione od:

a) przybycia nowych 200.000 imigrantów,
b) znacznych zmian w taryfie celnej, jak następuje:

ABSORPCJA ROBOTNIKÓW.

Zatrudnienie w przemyśle krajowym dla 200.000 dodatkowych konsumentów	11.330 osób
Zatrudnienie w przemyśle dodatkowych towarów dla ludności 600.000 (400 obecnie + 200.000 imigrantów) dodatkowa produkcja jest możliwa na skutek ekspansji rynku krajowego i ochrony celnej	, 6.212 osób

Przy powyższych obliczeniach wzrost eksportu artykułów przemysłowych nie został uwzględniony. Lecz jest jasnym, iż możliwości eksportowe zwiększą rozmiary rynku wewnętrznego, jakoże zwiększenie rynku wewnętrznego umożliwia obroty i redukcję kosztów stałych, a tym samym zwiększa konkurencyjność przemysłu palestyńskiego.

DODATKOWE ZATRUDNIENIE.

	Import mogący być zastąpiony prod krajową w ŁP.	Ilość robotników zatrudnionych
Wody mineralne, piwo, koniak itd.	25,000	80
Cygara i papierosy	20,000	40
Cement	85,000	100
Szkło	20,000	50
Butelki	25,000	65
Emaliow. wyr. żeliwne	8,000	20
Meble żelazne	5.000	20
Wyr. sanitarne	15,000	40
Gwoździe żelazne	18,000	60
Drut żelazny	4.000	6
Piece	12,000	40
Okucia budowlane	20,000	50
Inne wyr. żel. i stal.	80,000	275
Wyr. ołowiane	6,000	15
Prymusy	7,000	15
Czcionki druk.	4,000	10
Wyr. sanitarne	20,000	65
Nożyki do golenia	6,000	5
Wyr. nożownicze	4,000	10
Wodomierze	7,000	20
Inkubatory	1,000	5
Elektr. pomiary	5,000	15
Rury izolac. do drutów elektr.	2,000	5
Inne wyr. elektr.	35,000	100
Maszyny, pompy	25,000	80
Meble drewniane	50,000	250
Wyr. bawełniane	250,000	800
Wyr. jedwabne	100,000	320
Wyr. lniane	75,000	275
Wyr. skórzane	50,000	250
Pończochy i skarp.	20,000	120
Inna odzież	150,000	500
Chemikalia, lekarstwa, farby	50,000	150
Wyroby gumowe	40,000	130
Czekolada i cukry	30,000	120
Makaron, biszkopty	10,000	35
Ogółem	1,283,000	4,141
+ 50% odnośnie dodatkowej konsumcji 200,000 imigrantów	642,000	2,071
Ogółem	**1,925,000**	**6,212**

W ten sposób spodziewany jest wzrost dla produkcji krajowej, i w konsekwencji zwiększony rynek dla rąk roboczych.

W konkluzji należy uwzględnić 2 następujące poprawki:

1. Ilość robotników konieczna dla podjęcia produkcji dodatkowej w tej wysokości, jaka została obliczona, nie będzie odpowiadała wzrostowi produkcji; będzie mogła ona być niższa, gdy z czasem produktywność robotników się zwiększy.

2. W obliczeniach został uwzględniony skład ludn. imigr. do Palestyny pod względem wieku i kategorii takiej wysokości, jak obecnie to ma miejsce. Możliwe są jednak pewne przesunięcia w tym składzie, co niewątpliwie ma wpływ na wysokość spożycia.

Kapitały.

Sprawa finansowania przemysłu jest ściśle związana z widokami rozszerzenia się ekspansji przemysłowej. Jeśli rynek rozszerzy się w tym stopniu, jak zostało przewidziane w powyższych obliczeniach, oraz taryfa celna zostanie dostosowana do ochrony młodego przemysłu, finansowanie przez prywatny kapitał nie spotka na żadne trudności. Rozróżniać tu należy między rozwojem już istniejących przemysłów, a nowo powstającymi przemysłami, Odnośnie starych gałęzi produkcji, zwiększona produkcja będzie możliwa w większości — jeśli nie we wszystkich — bez dodatkowych, lub przy pomocy tylko minimalnych instalacyj, które mogą być przeprowadzone przy istnieniu specjalnych kredytów. Stosunek inwestycyj w przemyśle żydowskim do całej produkcji wynosi obecnie w przybliżeniu 1 : 1. Jest to typowe przeinwestowanie się przemysłu palestyńskiego, który nastawiony był na stałe zwiększanie się rynku wewnętrznego w związku z przewidywaną stałą imigracją. Oczekiwania te zawiodły ze względu na polityczną sytuację. Ten niespotykany stosunek inwestycyj do kapitału wpłynął na nierentowność przemysłu palestyńskiego. Przemysł palestyński więc może być eksploatowany w znacznie większym stopniu, niż obecnie, o ile zaistnieją ku temu pomyślne warunki.

W starych przemysłach nie będą więc potrzebne kredyty na nowe inwestycje, za wyjątkiem tylko nielicznych, natomiast niezbędne będą kredyty na uruchomienie dodatkowego kapitału obrotowego dla rozszerzenia produkcji. Wg. obliczeń, kapitał dla tych celów wynieść ma ŁP. 850.000.

Nowe inwestycje będą musiały być przeprowadzone w nowych przemysłach dla produkcji artykułów zaznaczonych w tabeli na str. 6. Na podstawie analizy tych gałęzi produkcji, będą musiały być przeprowadzone inwestycje w wysokości ŁP. 3.000.000. Kapitał ten przy pomyślnych wa-

runkach mógłby być dostarczony przez prywatną inicjatywę. Oczywiście pewne ułatwienia odnośnie kredytu, dostarczenia placów itd. będą musiały być postawione do dyspozycji.

Ogółem więc kapitał dla zatrudnienia dodatkowych 18.500 robotników musi wynieść ŁP. 3.850.000. To oznacza sumę ŁP. 208 na robotnika, w porównaniu z ŁP. 242 w roku 1937.

Należy jednak pamiętać, że przy tych obliczeniach uwzględniony został wyższy stopień produkcyjności, niż ma to miejsce obecnie.

J. KLEPFISZ

PRODUKCJA POMARAŃCZ w PALESTYNIE

(Dokończenie)

E. Polityka gospodarcza rządu.

11. Polityka gospodarcza rządu palestyńskiego jest najboleśniejszym zagadnieniem produkcji pomarańcz. Rząd bowiem nie chce się przyczynić w najmniejszej mierze do rozwiązania kardynalnych zagadnień eksportu pomarańcz i zostawia eksporterów ich własnemu losowi.

Skutki takiej polityki są opłakane. Komisja Królewska, która badała w pierwszych miesiącach 1937 roku sprawę palestyńską, uznała konieczność reform w tej dziedzinie. Ale na razie, tzn. w październiku 1937, nie ma jeszcze żadnych zmian.

Rozdział czwarty.

KSZTAŁTOWANIE SIĘ CEN NA RYNKU ORAZ ZAGADNIENIE OPŁACALNOŚCI PRODUKCJI POMARAŃCZ

1. *Kształtowanie się cen.* Kształtowanie się cen zależy od całego szeregu czynników, które można podzielić na trzy grupy.

I. CZYNNIKI TKWIĄCE W SAMYM OWOCU.

1. *Jakość.* Jakość wpływa nie tylko bezpośrednio na wartość owocu lecz również na zaufanie do jego producenta w ogóle. Jeżeli producent dostarcza stale na rynek owoce wysokiej jakości, ceny jego produktów zawsze będą wyższe i ich zbyt łatwiejszy. Natomiast jeżeli jego owoce nie są standaryzowane, nie osiągnie wyższych cen nawet za produkty pierwszorzędnej jakości.

2. *Dojrzałość.* Tak samo wpływa na ukształtowanie się cen dojrzałość owocu. Zdarza się bowiem często, że wysyłane są zagranicę owoce zielone, ponieważ producentowi zależy na spieniężeniu plonu. Nie bierze przy tym pod uwagę strat bezpośrednich i pośrednich stąd wynikłych.

3. *Wielkość.* Najwięcej płaci się za owoce średniej wielkości. Za małe i za duże cena jest niższa. Już od kilku lat rząd palestyński nie wypuszcza na rynki zagraniczne owoców większych od przepisanych rozmiarów (w normalnej skrzyni musi być conajmniej 120 sztuk).

II. CZYNNIKI ZEWNĘTRZNE ZALEŻNE OD PLANTATORÓW WZGLĘDNIE OD RZĄDU W KRAJU PRODUCENTA.

1. *Początek sezonu.* Początek sezonu jest uzależnioyn od stadium dojrzałości owoców. Nie można rozpoczynać sezonu z niedojrzałymi owocami, ponieważ to może obniżyć ceny na cały sezon. Rząd palestyński wyznacza co roku początek sezonu eksportowego między 1—20 listopada. Przed wyznaczonym terminem nie wypuszcza się w ogóle pomarańcz na rynki zagraniczne.

2. *Kontrola.* Komisja rządowa przeprowadza kontrolę owoców i nie pozwala na eksport pomarańcz nie odpowiadających przepisom. Od surowości oceny komisji zależy więc jaki owoc dostanie się na rynek zagraniczny.

3. *Organizacja eksportu.* Nieraz zdarza się, że kilku eksporterów wysyła jednocześnie owoce na ten sam rynek. W tym samym czasie na innym rynku odczuwa się brak pomarańcz. Ceny na pierwszym rynku oczywiście spadają tym bardziej, jeżeli owoce są w stanie nieprzechowalnym.

4. *Koszty produkcji.* Koszty produkcji są zależne od całego kompleksu czynników, jak wyżej zostało omówione.

III. CZYNNIKI ZEWNĘTRZNE NIEZALEŻNE OD PLANTATORÓW I RZĄDU.

1. *Klęski żywiołowe.*

a) *W kraju producenta.* Burze i deszcze przyczyniają się do zmiejszania nie tylko ilości lecz i jakości owoców, jak to miało miejsce w roku 1936—37 w Palestynie, i z tego powodu ceny spadły o 30% i więcej w stosunku do cen w poprzednich latach i stanęły nawet poniżej kosztów produkcji.

b) *U konkurenta.* W wypadku nieurodzaju pomarańcze innych krajów zdobywają wyższe ceny oraz nowych konsumentów. Tak naprzykład było w latach 1932—33 i 1933—34, kiedy mróz wyrządził poważne szkody

w plantacjach hiszpańskich, Pomarańcze palestyńskie zdobyły wtedy nie jeden rynek z tego powodu.

2. *Podaż na rynku światowym.* W ostatnich latach ceny pomarańcz stale spadają ze względu na wzrastającą podaż.

3. *Cła.* Cła w różnych krajach obciążają często bezpośrednio sprzedającego, który jest zmuszony do obniżania cen odpowiednio do poziomu cen pomarańcz innych krajów korzystających na danym rynku z ulg celnych.

4. *Ceny pomarańcz innych producentów.* Nigdy nie może być większej rozpiętości między cenami pomarańcz różnych krajów z przyczyn zrozumiałych.

5. *Warunki gospodarcze producenta.* Tak np. Hiszpania rzuciła w r. 1936/37 na rynek duże ilości pomarańcz, ponieważ kraj znajduje się obecnie w ciężkim położeniu gospodarczym i nie konsumuje prawie swych owoców.

6. *Siła konsumcyjna.* Siła konsumcyjna danego kraju zależy głównie, jeżeli sam nie produkuje pomarańcz, — od jego położenia gospodarczego.

7. *Waluta producenta i konsumenta.* Zniesienie parytetu w Anglii i związana z tym dewaluacja funta wpłynęły na obniżenie cen pomarańcz.

W n i o s e k. Regulacja cen powinna się odbywać przez usuwanie braków tkwiących w samym owocu, wzmacnianie kontroli, ulepszanie organizacji zbytu i zmniejszenie kosztów produkcji, zabezpieczanie plantacji przeciw klęskom żywiołowym, porozumiewanie się wzajemne wszystkich producentów możliwie na całym świecie, podejmowanie starań o obniżenie ceł itp. w różnych państwach i przez reklamę.

2. *Zagadnienie opłacalności.* Kształtowanie się cen odgrywa bardzo ważną rolę w produkcji. Jest to bowiem obok kosztów produkcji główny czynnik decydujący o opłacalności. Gdy ceny są wysokie, opłacalność — rzecz jasna — jest duża: gdy zaś ceny spadają, nieraz dana produkcja jest w ogóle nieopłacalna.

W latach 1925—29 a nawet później opłacalność produkcji pomarańcz w Palestynie była o wiele wyższa niż w ostatnich latach, nie mówiąc już o ostatnim sezonie 1936—37, w którym plantacje palestyńskie dotknięte klęską żywiołową poniosły duże straty ilościowe i jakościowe.

Pomimo stałej tendencji spadkowej cen należy jednak uważać rok 1936—37 za wyjątkowy. Można raczej przypuszczać, że w roku 1937—38 ceny będą wyższe. Dlatego też wybierzemy jako podstawę do kalkulacji ceny roku 1935—1936, chociaż i to nie będzie pozbawione pewnego błędu, ponieważ na kształtowanie się cen w roku 1935—36 wywarły też pewien wpływ czynniki przemijające, jak zmniejszony urodzaj i inne. Zresztą

co roku ceny doznają pewnych wahań pod wpływem podobnych czynników. Nie można jednak wziąć w tym wypadku przeciętnej kilku ostatnich lat, ponieważ taka przeciętna będzie znacznie odbiegała od rzeczywistości wskutek wyżej wspomnianej stałej tendencji spadku cen.

Te rozważania skłaniają do przyjęcia przeciętnych cen roku 1935—36 za podstawę tablicy jako najbardziej zbliżonych do obecnej rzeczywistości.

Prócz kształtowania się cen na opłacalność wpływa cały szereg innych czynników, które można podzielić na dwie grupy.

I. *Czynniki wpływające bezpośrednio.*

II. *Czynniki wpływające pośrednio.*

Do pierwszej grupy zaliczamy:

1. *Koszt robocizny.* Koszt robocizny wpływa na opłacalność bezpośrednio, gdyż nawet w wypadku, gdy sam właściciel pracuje w swej plantacji, należy też potrącić od dochodów koszt robocizny zgodnie z danymi giełdy pracy. W większych zaś plantacjach cyfry te są wprawdzie rzeczywiste, ale ulegają nieraz wahaniom w zależności od kwalifikacyj kierownictwa. Znowu więc wypada uciec się do danych giełdowych. Koszt robocizny zależy od całego szeregu czynników omówionych w trzecim rozdziale.

2. *Obecność szkodników* obniża plon i zwiększa wydatki na walkę z nimi. Opłacalność się zmniejsza. Drugi czynnik można też zaliczyć do drugiej grupy, ponieważ przez obniżenie plonu wpływa na opłacalność w sposób pośredni.

Poza tym do drugiej grupy zaliczamy:

1. *Pracę właściciela.* Praca właściciela, czy to kierownicza, czy też fizyczna, wpływa dodatnio na wydajność. Jak stwierdzono, plon z jednego dunama małej plantacji samowystarczalnej (10—20 dun.), gdzie sam właściciel pracuje przez cały rok bez pomocy wynajętych robotników, jest o ca 10% wyższy, niż w dużych plantacjach, gdzie nieraz administracja też jest obsadzona przez płatnych urzędników („Cyjonistiszer Leksykon", zeszyt 5).

Przyczyn tego zjawiska należy się doszukiwać w czynniku psychologicznym. Przecież i chłop robi inaczej na własnym kawałku ziemi, a inaczej na dniówce i z tego powodu są próby wprowadzenia innych, skuteczniejszych systemów płac w rolnictwie.

2. *Jakość gleby.* Na opłacalność wpływa też jakość gleby. Jeżeli gleba jest wybitnie nadająca się pod plantacje pomarańczowe, pierwszej klasy, nawadnianie i nawożenie pochłaniają mniej kosztów. Opłacalność jest wtedy większą. Nie uwzględnia się bowiem jakości gleby przy obliczaniu opłacalności.

3. *Mechanizacja pracy sortowania, należenia do spółdzielni zbytu,*

siła kierownicza itp. wpływają na koszty produkcji i osiągnięte ceny oraz decydują o opłacalności.

Każdy z tych czynników wpływa indywidualnie jako też stale na opłacalność nie licząc już przypadkowych wpływów i dlatego schemat kalkulacji poniżej przedstawiony, pomimo że jest zbliżony do warunków przeciętnych, a może właśnie dlatego, nie odpowiada w zupełności większości plantacji.

Błąd może się wahać w granicach od kilku, kilkunastu do kilkudziesięciu — rzadko wprawdzie — procent.

Ponieważ 60—70% plantacyj żydowskich waha się w granicach 10—25 dunamów, plantacja 20-dunamowa, o jakości gleby średniej i z nienadmiernym rozpowszechnieniem szkodników, może być użyta w danym wypadku jako najbardziej spotykana. Siła kierownicza na poziomie dostatecznym. Właściciel jest członkiem spółdzielni.

Tablica Nr 12.

Wydatki roczne w plantacji 20-dunamowej.

Wyszczególnienie	przeciętnie	minim.	maksym.
		na 1 dun. w ŁP	
Praca ludzi, koni i maszyn	4,750	2,500	7,000
Nawadnianie	1,350	0,750	2,000
Nawożenie chemiczne i org. an.	3,600	3,000	4,250
Walka ze szkodnikami	1,100	—	1,500
Dozór i pilnowanie	0,200	0,100	0,300
Podatki	0,850	0,850	1,000
Administracja	1,600	1,000	2,000
Różne	0,175	0,100	0,300
Razem	13,625	8,300	18,350

Stąd całkowity koszt produkcji plantacji 20-dunamowej wynosi przeciętnie 272,50 ŁP. rocznie.

Koszt robocizny rocznej od 1 dunama możemy obliczyć na podstawie następującego rozumowania:

Plantacja samowystarczalna zatrudnia stale, jak wskazano wyżej, dwóch robotników — czyli ilość dni roboczych po odtrąceniu świąt wynosi 600 (2×300). Jeżeli przyjmiemy, że cena 1 dnia roboczego wynosi przeciętnie 20 piastrów, otrzymamy koszt robocizny rocznej w plantacji samowystarczalnej 120 ŁP. (600 × 0,2 ŁP). Koszt robocizny rocznej od 1 dunama wynosi więc 120:20 = 6 ŁP (60 ŁP od 1 ha).

W tym obliczeniu nie zostały uwzględnione koszty zbioru, ponieważ

w bilansach plantacyj figurują ceny „na drzewie". Często bowiem plantator sprzedaje część plonu na drzewie i wtedy zbiór odbywa się na rachunek kupującego.

Całe obliczenie jako wykalkulowane będzie oczywiście podlegało dużym wahaniom, co jest uwzględnione w tablicy Nr 13.

Obciążenia podatkowe plantacji pomarańcz w Palestynie przedstawiają się, jak następuje:

Wysokość podatku gruntowego wynosi 0,850—1,000 ŁP. od dunama plantacji (ca 250 zł. rocznie od 1-go ha). Plantatorzy palestyńscy uważają podatek ten, szczególnie w obecnej ciężkiej sytuacji gospodarczej, za zbyt wysoki.

Dochody przedstawiają się następująco:

Przeciętny koszt skrzyni pomarańcz „na drzewie", tzn. po potrąceniu kosztów zbioru, przewozu, ceł itp., wynosi 3,5—4 szylingi. Plon zaś waha się od 80 do 100 skrzyń od dunama. Przeciętny dochód będzie więc 3,75 x 90 = 337,5 ŁP., w zaokrągleniu 300—350 ŁP. Dochód czysty równa się: 337,5 — 272,5 = 65 ŁP.

Ponieważ inwestycje w takiej plantacji, jak już obliczyliśmy poprzednio, wynoszą powyżej 1500 ŁP., oprocentowanie kapitału wypada 4,3%.

Przy drobnych jednak zmianach cen lub też wzroście kosztów produkcji, nie tylko nie będzie zysków, lecz nawet mogą nastąpić poważne straty.

PRZYSZŁOŚĆ PRODUKCJI POMARAŃCZ.

Produkcja pomarańcz rośnie z roku na rok, jak wynika z poniższej tabeli, ilustrującej rozwój plantacyj pomarańcz w Palestynie. Według

Tablica Nr 13.

Wzrost plantacji pomarańcz w Palestynie w dunamach.

Rok	Plantacje żyd.		Plantacje arab.		Razem w tys.
	tys. dun.	%	tys. dun.	%	dun.
1914	10	33,3	20	66,7	30
1922	10	31,0	22	69	32
1924	12	35	22	65	34
1926	17	40	25	60	42
1928	30	43	40	57	70
1930	60	55	50	45	110
1932	85	57	65	43	150
1933	115	57,5	85	42,5	200
1935	150	54,3	126	45,7	276
1936					296

obliczeń producentów palestyńskich za kilka lat eksport wyniesie powyżej 20 milionów skrzyń. Również w innych krajach produkcja wzrasta. 40 lat temu produkcja pomarańcz w Stanach Zjednoczonych wynosiła 4 mil. skrzyń, obecnie zaś 60 mil. skrzyn, w Hiszpanii — 2 mil. skrzyń, obecnie — 36 mil. skrzyń; w Palestynie 300 tys. skrzyń, obecnie — powyżej 10 mil. skrzyń.

Produkcja światowa pomarańcz wynosi obecnie 170 mil. skrzyń, z tego 70 mil. letnich pomarańcz, a 100 mil. zimowych. 45 mil. skrzyń pomarańcz zimowych eksportuje się rokrocznie za granicę, reszta zaś jest konsumowana w krajach producentów. Konsumcja światowa wzrosła od 1,3 mil. ton w roku 1927, do 2,1 mil. ton w roku 1934. Przyrost produkcji w ciągu najbliższych 10 lat oblicza się na 25 mil. skrzyń.

Nic dziwnego, że producenci zastanawiają się, jak zapobiec niebezpieczeństwu nadprodukcji.

Ciekawym jednak będzie przytoczyć w tym miejscu fakt, że już 40 lat temu, gdy produkcja amerykańska osiągnęła „kolosalną" cyfrę czterech milionów skrzyń, plantatorzy alarmowali już o nadprodukcji.

Z tego wynika, że pojęcie nadprodukcji jest względne, ponieważ rynek jest, do pewnej granicy wprawdzie, elastyczny. Konsumcja wprawdzie stale wzrasta, ale produkcja też rośnie.

Czy produkcja prześcignie konsumcję?

Ażeby odpowiedzieć na to pytanie, musimy zanalizować rynek europejski.

Trzy są kategorie krajów w Europie pod względem konsumcji:

1) nieimportujące prawie wcale pomarańcz palestyńskich, jak Rosja, Francja i inne;

2) kraje importujące pomarańcze przy zastosowaniu ograniczeń, jak Niemcy, Polska, Austria, Czechosłowacja, Węgry, Rumunia, Dania, kraje bałtyckie i in. (Eksport do tych krajów wynosi 19% całego eksportu pomarańcz Palestyny).

3) kraje importujące pomarańcze bez ograniczeń, jak W. Brytania, Belgia, Holandia, Szwecja, Norwegia i inne. Na tych rynkach konkuruje jednak z Palestyną Hiszpania. Ta konkurencja nie opłaca się ani dla Hiszpanii, ani dla Palestyny.

Poza tym istnieje cały szereg krajów, gdzie można jeszcze wiele zdziałać. Indie, Chiny, wyspy angielskie i holenderskie nieraz prosiły o owoce palestyńskie.

Rynek światowy jest więc jeszcze daleki od stanu nasycenia, a wrażenie nadprodukcji tworzy się z chaotycznego i źle zorganizowanego zbytu.

Zdaniem ekonomistów palestyńskich można zapobiec kryzysowi przy pomocy następujących środków:

1) Przez *zmniejszenie wydatków.* Koszty produkcji są w Palestynie droższe o 50%, niż u innych producentów, co zagraża zdolności konkurencyjnej produkcji pomarańcz w Palestynie. Jeżeli nie można obniżyć kosztów pracy i pielęgnacji, możemy jednak obniżyć koszty produkcji przez centralizację i mechanizację zbiorów. To zaś jest możliwe jedynie w spółdzielni.

2) Przez dobrą organizację zbytu.

3) Przez stworzenie specjalnych funduszy dla zdobycia rynku i dla stosowania sankcyj przeciwko państwom nie importującym produktów palestyńskich.

4) Przez zorganizowanie importerów palestyńskich, aby nie kupowali u tych państw, które nie importują z Palestyny.

5) Przez wytrwałe żądanie od rządu zmian systemu celnego.

6) Przez odpowiednią reklamę.

7) Przez wysoką standaryzację i surową kontrolę eksportu, prowadzoną nie przez komisję rządową, lecz przez zainteresowane organizacje.

8) Przez utworzenie funduszu odszkodowań dla plantatorów, których owoce nie zostały zakwalifikowane do eksportu.

9) Przez współpracę między Palestyną a letnimi producentami pomarańcz celem ścisłego odgraniczenia sezonu zimowego od letniego.

10) Przez porozumienie się z Hiszpanią. Głównym konkurentem Palestyny jest Hiszpania, ponieważ pozostali producenci zimowych pomarańcz — Włochy i Ameryka — eksportują swoje owoce w niewielkich ilościach. Eksport Hiszpanii przewyższa natomiast 30 mil. skrzyń rocznie. Porozumienie z Hiszpanią wniosłoby poważne odprężenie na rynku.

11) Przez zwołanie światowego kongresu producentów, który by wprowadził różne normy i ograniczenia w uprawie i zbycie pomarańcz. Taki kongres mógłby niejako doprowadzić do kartelizacji tej gałęzi i zabezpieczenia jej przed katastrofą.

Tylko zrealizowanie wszystkich lub prawie wszystkich powyżej wymienionych projektów mogłoby uchronić produkcję pomarańcz od kryzysu, ale to nie jest wcale takie łatwe i napotyka na trudności. Od pokonania tych trudności w odpowiednim czasie zależy przyszłość produkcji pomarańcz na całym świecie, a w szczególności w Palestynie.

Jasnym jest jednak, że wysiłki jednego tylko kraju nie przyniosą radykalnego rozwiązania tego zagadnienia. Od postępu tej myśli i jej wykonania na forum międzynarodowym zależy przyszłość produkcji pomarańcz.

WIELKA NARADA W SPRAWIE KOLONIZACJI ŻYDOWSKIEGO STANU ŚREDNIEGO W PALESTYNIE

Żydostwo polskie stanowi najpoważniejszy rezerwuar, skąd płynie prąd imigracji żydowskiej do Palestyny. Połowa jiszuwu palestyńskiego wywodzi się z Polski, stąd płynie emigracja robotnicza oraz płynęła warunkująca robotniczą — emigracja kapitalistów. Ograniczenia emigracji wprowadzone wbrew oczywistym interesom Palestyny przez rząd mandatowy odbiły się najboleśniej w Polsce, związanej tysiącznymi nićmi sentymentu i wspólnoty z Erec Israel. Równolegle z tym działały ograniczenia dewizowe, które niemal zupełnie zahamowały możność emigracji stanu średniego z Polski do Palestyny.

W ramach istniejących możliwości emigracyjnych i imigracyjnych należy jednak zorganizować celową akcję, która by stworzyła zręby celowego osadnictwa ze szczególnym uwzględnieniem kolonizacji na roli, jako formy osadnictwa dającej nasilniejsze oparcie w czasie szalejącego kryzysu gospodarczego w Palestynie. Z największym przeto uznaniem należy powitać doniosłą inicjatywę rzuconą przez grono wybitnych działaczy społeczeństwa żydowskiego w kierunku uświadomienia i zorganizowania tych kół społeczeństwa, które czują się związane z dziełem odbudowy Palestyny. Inicjatywa odbycia narady poświęconej problemowi kolonizacji stanu średniego z Polski w Palestynie spotkała się z entuzjastycznym odzewem.

Grono blisko stu czołowych przedstawicieli żydowskiego życia społecznego, politycznego, gospodarczego, sfer inteligencji zawodowej itd. przybyło na wspomnianą konferencję, która odbyła się ostatnio w lokalach Biblioteki Judaistycznej. Konferencję otworzył p. Sędzia M. Friede, przedstawiając po krótce cel narady, po czym z kolei zaprosił do przewodnictwa p. sen. prof. dr M. Schorra.

Wyczerpujący referat o racjonalnej organizacji pracy na rzecz kolonizacji żydowskiego stanu średniego z Polski w Palestynie, wygłosił p. L. Lewite. Po krótkim scharakteryzowaniu obecnej sytuacji gospodarczej i politycznej w Palestynie, która wymaga szczególnej czujności i wysiłków prez. Lewite analizuje metody zaradzenia temu stanowi drogą odpowiednich akcyj, które by miały na celu złagodzenie i ulżenie skutkom kryzysu gospodarczego. Spośród wszystkich gałęzi gospodarki palestyńskiej wyszło stosunkowo obronną ręką z kryzysu rolnictwo, które w wielu dziedzinach zarejestrowało w ciągu ostatnich 2-u lat poważny wzrost. Niestety zarówno oficjalne instytucje palestyńskie, jak i wielkie organizacje żydowskie, pracujące w dziedzinie pomocy dla imigracji, jak wreszcie poszczególni imigranci w ciągu długich lat zapoznawali znaczenie doniosłości osadnictwa stanu średniego na roli. Nawet najgorsze

czasy przetrwać zdołał rolnik, mający własny dach nad głową i nieodzowne produkty spożywcze — wytwory własnego gospodarstwa. Zarówno z punktu widzenia narodowego, jak i interesów poszczególnych jednostek, należy z całą siłą przekonania i przy użyciu najszerszego aparatu propagandowego uświadomić rzesze przyszłych emigrantów, szczególnie rekrutujących się spośród tzw. kapitalistów, tj. osób, mogących dysponować kapitałem ŁP. 1.000, o wyższości osadnictwa wiejskiego nad miejskim.

Mówca przedkłada wytyczne planu powołania do życia w Palestynie i równolegle z tym w Polsce społecznego towarzystwa osiedleńczego (Siedlungsgesellschaft), które dysponując odpowiednim materiałem, planami, opracowanymi przez fachowców—agronomów, i w oparciu o istniejące umowy płatnicze, objęłoby kierownictwo takiej akcji kolonizacyjnej zarówno na terenie Polski, jak i Palestyny. Instytucje stworzone w ostatnim pieciolecіu przez Żńdów niemieckich mogą w wielu wypadkach służyć za wzór celowej i rzeczowej organizacji, mimo poważnych zastrzeżeń, jakie żywić można w odniesieniu do pewnych szczegółów ich działalności. W związku z tym otwierają się szczególnie doniosłe zadania przed założonym niedawno Bankiem Polsko-Palestyńskim, który opracowuje od pewnego czasu szeroko zakrojone plany planowego ujęcia i poparcia emigracji i kolonizacji żydowskiego mieszczaństwa z Polski do Palestyny. Istnieje dostateczna podstawa do przypuszczenia, że tego rodzaju towarzystwem osiedleńczym będą na szerokiej platformie współpracować wielkie międzynarodowe organizacje żydowskie.

Obecnej sytuacji w odniesieniu do emigracji kapitalistycznej zarówno z punktu widzenia przepisów imigracyjnych, jak i formalno-prawnych, poświęcony był kolejny referat *dyr. J. Thona.* Referent przedstawił w szczegółowym wywodzie poszczególne etapy i możliwości emigracji tej kategorii kandydatów w ciągu ostatnich lat, zatrzymując się szczegółowo na kwestii schedulów, wyznaczanych przez rząd mandatowy w miarę rosnących trudności politycznych i pogłębiającego się kryzysu gospodarczego w Palestynie. Należy zastanowić się poważnie nad celowym wykorzystaniem do ostatnich granic obecnego przyznanego schedulu, który przewiduje możność imigracji 2.000 kapitalistów (głów rodzin) w ciągu najbliższych 6-iu miesięcy. Wskazaną jest celowa selekcja kandydatów do emigracji w związku z podjętą inicjatywą utworzenia towarzystwa kolonizacyjnego, które ma do spełnienia olbrzymie zadania. Referent zatrzymuje się nad kwestią przepisów istniejących umów rozrachunkowych i dochodzi do przekonania, że dają one możność szerokiej akcji społecznej.

Metodą organizacji pracy w dziedzinie opieki nad imigrantami w Palestynie był poświęcony 3-ci z kolei referat p. *inż. H. Zabłudowskiego.* Mówca, który w ciągu ostatnich lat przebywa stale w Palestynie, na szeregu konkretnych przykładów obrazuje doniosłość tej opieki i pomocy,

która została doprowadzona niemal do perfekcji przez organizacje Żydów niemieckich. Pomoc ta winna rozpocząć się od pierwszej chwili, gdy emigrant zrywa ze swym dotychczasowym życiem i trwać poprzez wszystkie fazy jego zakorzeniania się w Palestynie, także i w tym okresie, kiedy osiadłszy na roli, zacznie gospodarować na własnym kawałku ziemi. Istniejące organizacje Żydów polskich w Palestynie nie roztaczają niestety dostatecznej opieki, co tym bardziej przynagla nas do utworzenia zainicjowanego przez czołowych działaczy społecznych w Polsce towarzystwa osadniczego dla pomocy żydowskiemu stanowi średniemu z Polski.

Nad powyższymi wyczerpującymi i nader rzeczowymi referatami rozwinęła się ożywiona na wysokim poziomie stojąca dyskusja, która zadokumentowała, jak aktualną i potrzebną była inicjatywa zwołania narady. W dyskusji zabrali głos wytrawni działacze w dziedzinie pracy syjonistycznej, działacze gospodarczy, fachowcy — agronomowie, publicyści, — wszyscy naświetlając ze swego punktu widzenia tę palącą kwestię. W szczególności głos zabrali pp. *dyr. dr I. Schipper, prez. A. Hartglas, mec. B. Ołomucki, W. Eisenfarb, red. M. Turkow, J. Kohan, W. Fiszerow, sędzia M. Friede, dr inż. B. Horowitz, dr W. Sachs* i inni. W dyskusji poruszono kwestie związane z należytym zorganizowaniem emigracji w dobie obecnej, finansowania emigracji stanu średniego, samowystarczalności gospodarstw rolniczych, kosztów osiedleńczych, form towarzystwa kolonizacyjnego i in. Ośrodkiem dyskusji były wygłoszone referaty i przedłożone przez referentów konkretne projekty zorganizowania akcji. Po dyskusji odpowiedział szczegółowo *prez. Lewite,* po czym zebrani uchwalili jednogłośnie, co następuje:

1. Narada żydowskich działaczy społecznych i gospodarczych wita z pełnym uznaniem inicjatywę organizatorów akcji na rzecz kolonizacji żydowskiego stanu średniego z Polski w Palestynie i wyraża im swoje podziękowanie.

2. Narada upoważnia wyjeżdżających w najbliższych dniach do Palestyny pp. prez. L. Lewitego, pos. dr H. Rosmarina, sen. prof. dr M. Schorra i in., by na terenie Palestyny podjęli wszelkie kroki, jakie uznają za wskazane dla kontynuowania obecnej inicjatywy i zorganizowania spośród Żydów polskich, osiadłych w Palestynie towarzystwa dla kolonizacji i osiedlenia żydowskiego stanu średniego z Polski w Palestynie.

3. Narada wybiera Komitet Inicjatywy, któremu poleca przeprowadzenie i rozszerzenie akcji na terenie Polski zgodnie z wygłoszonymi referatami. Do Komitetu weszli pp. dyr. A. Bloch, inż. E. Elbinger, sędzia M. Friede, inż. M. Gelblum, prez. A. Hartglas, dr B. Horowitz, inż. Kohn, prez. L. Lewite, inż. G. Oppenheim, sen. prof. dr M. Schorr, prez. adw. Sz. Seidenman, inż. Sudowicz, prez. Szereszowski, dyr. inż. J. Thon.

Dłuższym przemówieniem zamknął przewodniczący p. prof. dr M. Schorr naradę, którą scharakteryzował jako doniosłe zdarzenie na niwie naszej pracy społecznej, która niezawodnie wyda już w bliskiej przyszłości piękne owoce.

Codziennie Jafską Pomarańczę dla dziecka Pani
zaleci każdy lekarz, gdy pragnie Pani widzieć na policzkach swego maleństwa rumiany blask tętniącego życia.

Jafskie Pomarańcze

to eliksir przebogaty w witaminy, jakim obdarzyła nas szczodrze natura. Nie odmawiajcie swemu dziecku tego dobrodziejstwa, a będzie jak najzdrowsze. Należy mu podać smaczny sok z Jafskiej Pomarańczy przed, podczas lub po każdym posiłku.

Jafskie
pomarańcze
i grejpfruty

są najsoczystsze

owoc palestyński

S T A T Y S T Y K A

Import głównych artykułów z Palestyny do Polski w roku 1937.

Artykuły	Kwintale	tys. zł.
Nasiona sezamowe	1,332	84
Kasza gryczana	104	5
Pomarańcze i mandarynki	82,410	4,330
Grejpfruty	7,023	320
Cytryny	432	23
Owoce i jagody południowe	9	11
Liście rytualne	16	4
Rośliny lecznicze	5	2
Miód pszczeli	18	5
Oliwa	139	33
Wina winogronowe	333	54
Brom	14	4
Skóry bydlęce	390	91
Futra baranie	160	66
Szmaty	49	8
Deszczułki do opakowań	97	2
Książki w językach obcych	33	35
Żelastwo	26,516	412
Przewijarki	3	3
Zęby sztuczne	1	125

Ogółem import kwintali za zł. 6.319 tys. zł.

Eksport głównych artykułów z Polski do Palestyny w roku 1937.
Eksport głównych artykułów z Polski do Palestyny w roku 1937.

Artykuły	Kwintale	tys. zł.
Żyto	12,970	236
Groch	565	20
Fasola	1,294	64
Mąka żytnia	13,257	380
Kasze	1,566	62
Słód	150	6
Chrzan	13	1
Chmiel	10	4
Grzyby suszone	14	8
Cykoria	13	1
Rośliny lecznicze	8	1

Artykuły	Kwintale		tys. zł.
Wiklina	1,865		38
Mięso świeże, mrożone, solone	36		5
Smalec	4		1
Sery	201		20
Masło	4,071		872
Włosie zwykłe	4		3
Bydło	250	sztuk	72
Drób (kury)	21,189	„	48
Węgiel drzewny	1,003		15
Ogórki solone	143		3
Grzyby solone	17		2
Miąższ i soki owocowe	22		1
Kompoty	9		1
Szynki	94		25
Konserwy mięsne	147		21
Konserwy rybne	93		130
Drożdże	28		26
Węglan amonu	20		2
Karbid	2,498		58
Przetwory farmaceutyczne	22		37
Biel cynkowa	55		5
Farby	23		2
Lakiery	39		7
Wyroby kosmetyczne	5		4
Celluloid	1		1
Klej	10		1
Skóry	27		20
Skóry futrzane	—		10
Rękawiczki	2		21
Wyroby skórzane	6		3
Tkaniny jedwabne	4		9
Przędza wełniana	5		6
Tkaniny wełniane	278		212
Aksamity i plusze	1		1
Przędza bawełniana	4		1
Tkaniny bawełniane	494		245
Welwety aksamitne	2		2
Przędza jutowa	181		15
Przędza lniana	35		13
Przędza konopna	4		1
Tkaniny jutowe	151		11

Handel zagraniczny Palestyny

Handel zagraniczny Palestyny w roku 1936 w porównaniu z r. 1937.

	Rok 1936	Rok 1937
	w funtach palestyńskich	
Przywóz ogółem	14,136,513	16,308,534
w tym towarów	13,979.023	15,904,608
Wywóz ogółem	3,876,440	6,249,431
w tym towarów	3,625,233	5,819,675
Reeksport	642,293	115,074
Tranzyt	320,754	827,470

Przywóz do Palestyny głównych artykułów w roku 1937 w porównaniu z r. 1936.

	Rok 1936		Rok 1937	
	Kwintale	ŁP.	Kwintale	ŁP.
Ryż	179,456	162,369	211,042	202,088
Pszenica	215,362	205,454	371,537	369,844
Żyto	46,989	24,211	61,487	48,196
Mąka pszenna	306,295	352,727	273,167	416,377
Bydło (sztuk)	32,660	332,763	26,443	329,574
Drób (sztuk)	1,919.820	161,741	1,261,469	89,070
Cukier	264,662	195,155	241,232	201,553
Kartofle	176,039	105.266	176,954	85,410
żelazo w sztabach i prętach	361,880	289,707	343,991	326,527
Rury żelazne, żeliwne	—	178,884	198,080	336,106
Drzewo budulcowe m³	90,036	202,569	139,038	403,111
Drzewo na skrz. pom. m³	74,855	257,081	105,988	462,578
Dykty	31,947	60,389	32,831	65,679
Tkaniny bawełniane				
szare	5,928	40,731	7,490	64,489
bielone	4,995	58.868	6,182	88,725
farb. i druk.	14,049	206,297	16,562	990,892
Tkaniny wełniane	2,880	180,252	4,116	266,011
„ z czyst. jedw.	109	9,431	186	16,719
„ z sztuczn. jedw.	2,555	84,570	3,707	117,082
Benzyna (litrów)	45,399,579	209,265	55,742,667	222,958
Nafta (litrów)	59,601,936	189,230	60,818,535	189,198

Wywóz z Palestyny głównych artykułów w roku 1937 w porównaniu z r. 1936.

	Rok 1936		Rok 1937	
	Kwintale	ŁP.	Kwintale	ŁP.
Pomarańcze (skrzynek)	5,714,969	2,484,853	10,156,078	3,649,113
Grejpfruty (skrzynek)	878,161	306,670	1,747,793	533,963
Cytryny (skrzynek)	67,020	34,577	80,203	33,258
Skóry surowe i suszone	23,316	108,524	28,099	184,637
Jelita	1,346	17,943	1,394	24,030
Wino (litrów)	729,557	20,000	687,815	18,686
Oliwa jadalna	3,828	26,223	12,472	91,068
Sezam	2,334	4,887	54,20	28,322
Migdały	409	2,875	453	3,459
Cement	5,080	765	12,216	1,639
Pończochy i skarpetki (tuz.)	18,168	7,533	24,881	10,375

Handel zagraniczny Palestyny według krajów w r. 1937 w porównaniu z r. 1936.

	Rok 1936				Rok 1937			
	Przywóz	Wywóz	Reeksp.	Tranzyt	Przywóz	Wywóz	Reeksp.	Tranzyt
	w funtach palestyńskich							
W. Brytania	2,775,912	1,970.359	44,849	123797	2,518,779	3,149,419	107255	155458
Niemcy	2,039,566	131,022	17,294	10,083	2,628,229	106,095	14,316	35,423
Francja	213,756	45,517	4,727	3,246	270,106	139,423	7,260	5,513
Czechosłow.	421,385	52,612	3,837	16,386	473,841	76,536	6,102	23,187
Belgia	381,909	67,167	5,832	4,018	495,369	177,344	7,825	9,028
Włochy	85,763	2,788	4,072	4,403	320,499	77,506	2,545	20,452
Holandia	227,002	198,956	7,456	558	230,351	324,819	4,972	902
Szwecja	97.824	125,560	4,014	1,491	125,646	155,445	2,415	3,817
Rumunia	1,067,859	72,022	2,693	500	1,372,091	112,781	1,742	612
Egipt	514,111	62,964	423696	28,671	630,521	99,242	311360	47,466
Syria	1,401,484	310,248	531887	251	1,374,444	625,264	74,772	741
Irak	156,172	5,895	9,023	1,084	361,161	12,047	25,421	261535
Iran	177,749	1,289	1,977	1,240	223,357	1,645	3,105	96,582
Turcja	267,764	53,743	2,030	2,268	254,159	114,644	1,052	1,746
Arabia	7,490	857	394	113	9,896	1,451	275	425
Polska	428,779	136,406	4,995	2,203	475,263	157,050	7,709	5,212

„PARDESS"

Kooperatywa plantatorów Pomarańcz S. A.

= (Rok zał. 1900) =

TEL-AVIV, P. O. B. 461

Adres telegr. „PARDESS" Tel-Aviv

NAJWIĘKSZY EKSPORTER

Najlepsze pomarańcze

i grapefruity palestyńskie

„PARDESS„

Rozkład lotów na linii

WARSZAWA — BUCURESTI — ATHINE — LYDDA

Odl. Warszawa — Bucaresti 1025 km.
„ Bucuresti — Athine 851 km.
„ Athine — Lydda 1311 km.

Czw. Ptk.					
8,30	↓	o	WARSZAWA	p	13,15 ↑
10.05		p	LWÓW	o	11,40
10,25		o	LWÓW	p	11,21
12,35		p	CERNAUTI	o	11,50
12,55		o	CERNAUTI	p	10,00
14,50		p	BUCURESTI	o	8,55
					Wt. Sr.

Piątek					
					14.40 ↑
9,30	↓	o	BUCURESTI	p	13,05
11,05		p	SOFIA	o	12,45
11,25		o	SOFIA	p	11,15
12,55		p	THESSALONIKI	o	10,55
13,15		o	THESSALONIKI	p	9,30
14,40		p	ATHINE	o	Wtorek

Sobota					
9,00	↓	o	ATHINE	p	↑ 15,00
—			RODI*		—
—			RODI*		—
15,00		p	LYDDA (Palestyna)	o	9,00
					Poniedziałek

*) Na Rodi lądowanie warunkowe.

REDAKCJA I ADMINISTRACJA:
Warszawa, ul. Fredry 10. — Tel. 246-37, 521-06. P. K. O. 9231.

Redaktor odpowiedzialny:
Inż. JÓZEF THON

Wydawca:
POLSKO-PALESTYŃSKA
IZBA HANDLOWA

Druk. „Monolit", Warszawa, Elektoralna 3, tel. 581-92.